

БУРКИНСЬКИЙ Б.В.

академік НАН України, д-р екон. наук, професор,
директор

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: burkinskij@nas.gov.ua

ORCID: 0000-0001-9303-0898

ХУМАРОВА Н.І.

д-р екон. наук, с.н.с.,

з.н.с. відділу економічного регулювання природокористування

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: khumarova@nas.gov.ua

ORCID: 0000-0001-5255-8004

ШЕВЧЕНКО Г.М.

д-р екон. наук, доцент,

с.н.с. відділу економічного регулювання природокористування

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044

E-mail: annshev@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0817-7754

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ АКТИВАМИ В УКРАЇНІ

Актуальність. Стан еколого-економічного розвитку в Україні свідчить про виснажений характер її природо-ресурсного потенціалу внаслідок його непомірного та споживацького використання, а також розбалансованість функцій використання природного капіталу та його відтворення.

Мета та завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні державного управління природними активами з урахуванням чинника екологічного конфлікту в умовах сталого розвитку.

Результати. Природні активи розглядаються як ресурси, в результаті залучення яких в економічну діяльність одержується вигода внаслідок збільшення чистих грошових потоків, як від їх прямого використання, так і від надання екосистемних послуг. У межах певної території сумарний обсяг природних ресурсів відрізняється від обсягу природних активів на величину пасивної частини природного капіталу. Державне управління природними активами визначено як вид державної діяльності з формування політики організації практичної діяльності державних органів, забезпечення технологічного процесу підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень щодо суб'єктів господарювання – користувачів природних активів.

Висновки. Ефективність управління активами залежить від типу обраної політики – традиційної, інтегрованої чи трансформаційної та, відповідно, рівня застосування поряд із регуляторними інструментами – технологічних і соціальних інновацій і передусім економічних стимулюючих інструментів, зокрема, врахування природних ресурсів в ціновому виразі, встановлення диференційованої в часі системи штрафів на те, що безпосередньо шкодить навколишньому середовищу, нових стратегій розвитку, що забезпечуються взаємозв'язок між цілями соціальної сфери економіки та екологічною безпекою. При розв'язанні екологічних конфліктів, які виникають у сфері управління природними активами, запропоновано метод екологічного консенсусу, що має інклюзивний характер і є максимально наближеним до відповідності принципу Парето-оптимальності.

Ключові слова: природні активи, природні ресурси, державне управління, екологічний конфлікт, екологічний консенсус.

BURKYNSKYI B.V.

*Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Dr. Econ. Sciences, Professor
Director*

*Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044

E-mail: burkinskij@nas.gov.ua

ORCID: 0000-0001-9303-0898

KHUMAROVA N.I.

Dr. Econ. Sciences, Principal Researcher

*Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044

E-mail: khumarova@nas.gov.ua

ORCID: 0000-0001-5255-8004

SHEVCHENKO H.M.

Dr. Econ. Sciences, Associate Professor

Senior Researcher

*Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine*

Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044

E-mail: annshev@ukr.net

ORCID: 0000-0002-0817-7754

SOME ASPECTS OF STATE GOVERNANCE OF NATURAL ASSETS IN UKRAINE

Topicality. *The state of ecological-economic development in Ukraine demonstrates the exhausted disposition of its natural-resource potential due to exorbitant and consumer use, as well as the unbalance of the government functions of use and reproduction of natural capital.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to substantiate the state governance of natural assets, taking into account the factor of environmental conflict in the framework of sustainable development.*

Research results. *Natural assets are considered as resources as a result of their involvement in economic activity a benefit is received due to increased net cash flows, both from their direct use and from the provision of ecosystem services. Within a certain territory, the total volume of natural resources differs from the volume of natural assets by the amount of the passive part of natural capital. State regulation of natural assets is defined as a type of state activity on forming the policy of organizing the practical activity of state bodies, provision technological process of preparation, adoption and execution of managerial decisions regarding economic entities - users of natural assets.*

Conclusion. *Asset management effectiveness depends on the type of the policy that is chosen – traditional, integrated or transformational and, consequently, the level of application alongside regulatory instruments – technological and social innovation and, above all, economic incentive instruments, in particular, the consideration of natural resources in price terms, the establishment of a time-differentiated system of penalties on what is directly harm the environment, new development strategies that ensure the relationship between the objectives of economy's social sphere and environmental security. In resolving environmental conflicts that arise in the field of natural assets management the method of ecological consensus was proposed that is inclusive in nature and is as close as possible to comply with the principle of Pareto optimality.*

Keywords: *natural assets, natural resources, state governance, environmental conflict, environmental consensus.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вирішення сучасних еколого-економічних питань без виважених управлінських підходів із урахуванням світових тенденцій неможливо. Відчутним є прогрес екологічного управління у напрямку зростання зеленої економіки. Набувають значного розвитку інноваційні технології в поєднанні з компонентами природного середовища. Водночас сучасний світ зіткнувся з проблемою деградації екологічних систем, зміни клімату та поступового виснаження природних ресурсів, від

яких залежить рівень добробуту, зростання нерівності між багатими і бідними, голод, погіршення здоров'я і саме існування людини.

В Україні сучасний стан еколого-економічного розвитку свідчить про:

- кардинальні зміни в економіці країни та невідповідність ресурсних можливостей української економіки її кризовому стану протягом усього незалежного періоду існування держави;
- антропогенно-виснажений характер природо-ресурсного потенціалу України внаслідок його непомірного та споживацького використання;
- розбалансованість функцій використання природного капіталу та його відтворення, що призвело до широкомасштабних деструктивних процесів, які становлять реальну загрозу для здоров'я нації.

Доцільно взяти на озброєння сучасні інтегровані підходи до вирішення економічних, соціальних та екологічних питань, пов'язаних із використанням природних активів у стратегіях «зеленого» росту. Однак існує імовірність, що їх практична реалізація може бути призупинена через певні чинники, які гальмуватимуть процес формування цілісної національної системи екологічного управління. Все це потребує від державних інституцій, посадових осіб, усього суспільства особливого розуміння та дій щодо застосування нових підходів у практиці державного управління, національного розвитку та життєдіяльності.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. У роботах таких авторів, як Е. Браун і Б. Уільямс (*E. Brown and B. Williams*) [1], Р. Кутумурі (*R. Kuttumuri*) [2]; Б. Ратнер та ін. (*B. Ratner et al.*) [3] визначено бачення того, як вирішувати існуючі питання в сфері державного управління природними ресурсами. Ідеї, викладені в працях М. Мікати (*M. Mikati*) [4]; С. Мотешарей та ін. (*S. Motesharrei et al.*) [5]; М. Петрушенко [6] сконцентровані довкола питання щодо залежності потреб суспільства від здатності природного комплексу їх задовольняти. Функції прогнозування та регулювання соціально-та еколого-економічними сферами висвітлені в працях [7; 8], зокрема, в призмі категорії добробуту [9; 10], в трансформаційних умовах розвитку економіки природокористування [11]. Питання еколого-економічних конфліктів досліджені в роботі [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Між тим успіх країн у майбутньому багато в чому визначатиметься темпами здійснення політичної та економічної модернізації суспільства. Так, якщо Україна за економічним та науковим потенціалом входить до першої п'ятірки країн Європи, то за ефективністю його використання завершує список країн світу. За результатами дослідження швейцарської міжнародної фінансової групи (*Credit Suisse Group*), що працює у сфері керування активами, станом на 2018 рік Україна посідає останнє 174 місце, за критерієм медіанного рівня національного багатства, в тому числі природних активів, у розрахунку на одного дорослого, з показником – 40 доларів США. Для порівняння: Франція – 106 827, Польща – 10 572, Білорусь – 740 доларів США [13].

Ситуація в Україні характеризується конфліктною складовою, а саме:

- нищенням природних ресурсів і середовища в результаті військових дій на сході. За оцінкою експертів Програми ООН з довкілля в результаті конфлікту на Донбасі зруйновані екосистеми на території 530 тисяч га, у тому числі у 18 природних заповідниках загальною площею 80 тис. га [14];
- руйнуванням цілих екосистем та розкраданням природних ресурсів (бурштину, лісу) на заході. Так, за даними Міністерства екології України за 2016 рік, у Волинській, Рівненській і Житомирській областях унаслідок «бурштинової лихоманки» пошкоджено або знищено 2 тис. га лісу. Прямого збитку завдано на суму 6 млн грн; непрямий збиток держави становить до 300 млн дол. США [15];

- забрудненням морського середовища, а також дефіцитом водних ресурсів на півдні України.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Отже, проблема, яку представлено в цьому дослідженні та яка вже стала тією базою, з якої формуються певні наукові погляди на сутність подальшого економічного розвитку держави та її регіонів на основі ефективного природокористування, полягає в необхідності вдосконалення державного управління природними активами з урахуванням чинників сталого розвитку та можливих екологічних конфліктів і кризових ситуацій.

Відповідно до вищесказаного, завдання дослідження такі:

- розглянути чинники формування природних активів як основи національного багатства та сталого розвитку країни;
- провести аналіз принципів державного управління природними активами;

– розкрити специфіку чинника екологічного конфлікту в контексті управління природними активами.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Роль державного управління природними активами зростає в контексті:

– забезпечення формування національного багатства з урахуванням пріоритетів сучасної міжнародної та національної економічної політики (рис.1);

Рис. 1. Україна на мапі країн за медіанним рівнем національного багатства (в тому числі природних активів) в розрахунку на дорослого, 2018, US \$

Джерело: Фрагмент карти відповідно до Credit Suisse’s Global Wealth Databook 2018 із сайту www.credit-suisse.com

– складової світового процесу на різних фазах промислової революції. Природні ресурси зіграли відчутну роль у зміні фаз промислової революції: від збільшення споживання природних ресурсів за допомогою їх же – до впливу дефіциту природних ресурсів на розвиток технологій автоматизації, комп’ютеризації, робототехніки та штучного інтелекту (рис. 2);

Рис.2. Зміна фаз промислової революції під впливом дефіциту природних ресурсів.
Джерело: Розроблено авторами відповідно до Б. Зилман (B. Zylman) [16]

– гострих природо-ресурсних проблем. Зокрема, за даними Інституту світових ресурсів (Вашингтон, США) [17] понад 25 відсотків сільськогосподарських угідь знаходяться в регіонах, які відчувають високий рівень так званого «водного стресу», що вимірюють як відношення відводу води до водопостачання та називають «найбільш замовчуваною кризою в історії людства». За прогнозами, глобальне виробництво калорій в харчовій промисловості до 2050 року збільшиться на 70 відсотків; відповідно, світовий попит на воду зростає на 55 відсотків. Окрім того внаслідок зміни клімату одні частини світу пересохнуть, а інші отримають більше дощу. Майже чверть людства проживає у країнах, які підійшли до межі повного спустошення своїх водних ресурсів – до так званого «нульового дня», коли з кранів припинить бігти вода. Україна в цілому не відноситься до країн, які

страждають від водного стресу. Проте ситуація в південних областях є гострою та вимагає якнайшвидшого вирішення (рис. 3);

– міжнародних подій, зокрема, тієї, що об'єднала 21–23 вересня 2019 року країни на Саміті ООН з питань клімату в Нью-Йорку, щоб вирішити, як реалізувати Паризькі угоди та Глобальні цілі сталого розвитку. Особливо в питаннях партнерства між державами та громадянським суспільством [18].

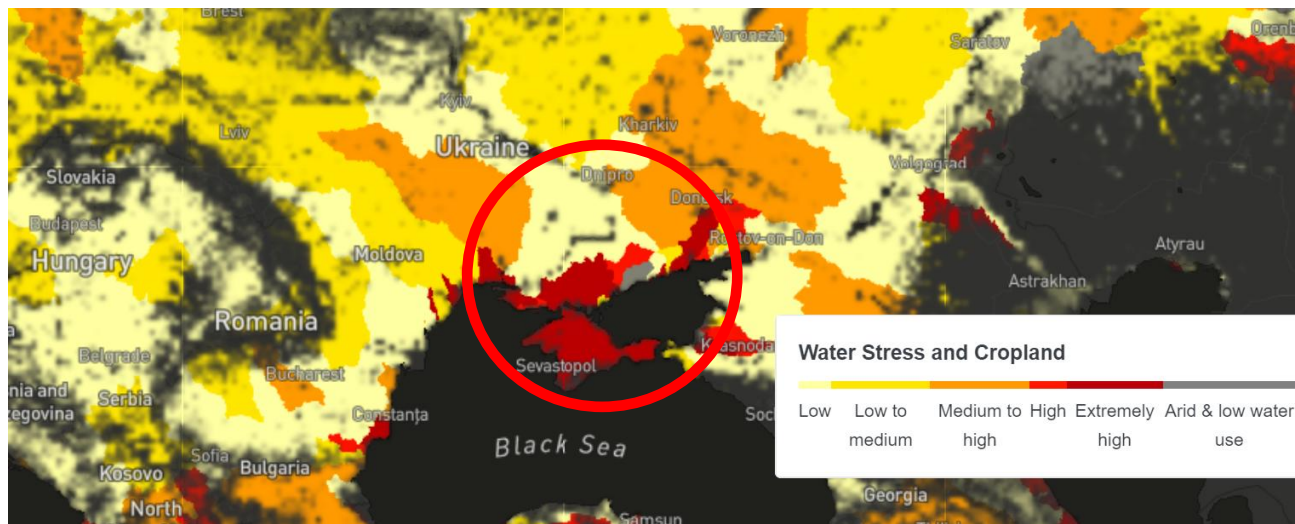

Рис. 3. Високий і екстремально високий рівень стресу та дефіциту води в прибережних районах областей України: Донецької, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Херсонської
Джерело: Фрагмент карти відповідно до Aqueduct Water Risk Atlas із сайту www.wri.org

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш закликав до реалістичних національних планів скорочення викидів парникових газів на 45 відсотків протягом наступного десятиліття; і до нетто-викидів до 2050 року.

При цьому реалізація планів націлена не лише на пом'якшення наслідків, а на повну трансформацію економіки відповідно до Цілей сталого розвитку.

Пріоритетними визнані такі дії:

- мобілізація державних та приватних джерел фінансування для стимулювання декарбонізації економіки;
- прискорення переходу від викопного палива до відновлюваної енергії;
- міжгалузеве співробітництво;
- стійка урбоекологія;
- активізація глобальних зусиль щодо подолання наслідків зміни клімату, особливо в найбільш вразливих країнах;
- прийняття рішень, що враховують природні активи.

На думку авторів книги «The public wealth of nations» [19], управління державними активами може як посилити, так і підірвати економічне зростання. Не пропонуючи готових алгоритмів рішень і не відстоюючи ту чи іншу теорію управління природними активами, в даному дослідженні представлено певне концептуальне бачення проблеми державного управління в напрямку збереження, відтворення та примноження природних активів з метою посилення зростання та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності національної економіки в інтересах сьогоденних і майбутніх поколінь.

До зміни розвитку економічної думки підштовхують сучасні реалії, що актуалізують постановку нових економічних завдань, досягнення нових орієнтирів, зміну вектору природо-ресурсної політики. На наш погляд, якщо з проблеми сталого розвитку та «зеленої» економіки накопичено значний обсяг наукових знань, то питання управління природними активами вимагає обґрунтованого наукового наповнення. Отже, доцільним є огляд існуючої ідеології державного управління природними активами національної економіки на екологоорієнтованих засадах та розробка критеріально-методологічного підґрунтя забезпечення її розвитку відповідно до

міжнародних викликів, а об'єктом – природні активи як базова складова забезпечення реалізації Глобальних цілей сталого розвитку в Україні.

Еволюція наукових поглядів на поняття «природні активи» (у ланцюгу «ресурси – потенціал – капітал – активи») свідчить про поступове зростання уваги людини до вартісної сутності природи та максимізації можливостей її використання для задоволення власних потреб (рис. 4).

Рис. 4. Еволюція наукових поглядів на поняття «природні активи»

Джерело: Розроблено авторами

При цьому генезис капіталізації природних ресурсів супроводжувався певними перетвореннями, які знайшли відображення у закономірній зміні як кількісних, так і якісних індикаторів ресурсного забезпечення.

Сутність природних активів відповідає поняттю «зеленої» економіки [20] як такої, що спрямована на «зростання добробуту населення та ефективне використання природних ресурсів». Тобто природні активи (іншими словами – активна частина природного капіталу) розглядаються як ресурси, в результаті залучення яких в економічну діяльність одержується вигода внаслідок збільшення чистих грошових потоків, як від їх прямого використання, так і від надання екосистемних послуг. Зрозуміло, що в межах певної території сумарний обсяг природних ресурсів відрізняється від обсягу природних активів, а саме на величину тієї частини ресурсів, які не приносять вигоду, а навпаки вимагають витрат, тобто є пасивною частиною природного капіталу.

Можливість прийняття управлінських рішень і здійснення відповідного впливу на природні активи збоку їх власника, розпорядника чи користувача прямо пов'язана з їх другою особливістю, а саме як об'єкта управління з метою забезпечення одержання вигоди суб'єктами господарювання та іншими зацікавленими сторонами, як у поточному періоді, так і в довгостроковій перспективі.

Відповідно, державне управління природними активами – це вид державної діяльності з формування політики організації практичної діяльності державних органів, забезпечення технологічного процесу підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень щодо суб'єктів господарювання – користувачів природних активів.

Серед основних принципів державного управління природними активами слід назвати принципи:

- стратегічної плановірності щодо трансформаційних зрушень;
- цілеорієнтованості у відповідності з концепцією сталого розвитку;
- превентивності;
- партнерської взаємодії та консолідації зусиль;
- ефективності адміністративного апарату.

Управління природними активами залежить від типу обраної політики – традиційної, інтегрованої чи трансформаційної [21] та, відповідно, рівня застосування поряд із регуляторними інструментами – технологічних і соціальних інновацій і передусім економічних стимулюючих інструментів, а саме:

– фінансової політики та ціноутворення, які відповідають принципам сталого розвитку, включаючи створення для суб'єктів господарювання фінансово-економічних стимулів і можливостей переходу до чистих технологій при одночасному відмовленні від неефективних субсидій;

– врахування природних ресурсів в ціновому виразі, введенні податків на їх неефективне використання, а також встановлення диференційованої в часі системи штрафів на те, що безпосередньо шкодить навколишньому середовищу;

– політики державних закупівель, яка стимулює виробництво екологічної продукції і використання принципів сталого розвитку;

– реформування системи екологічного оподаткування, яке передбачає зміщення акценту з простого стягнення платежів за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища на мотивацію їх раціонального використання;

– цільової державної підтримки досліджень і розробок, пов'язаних із розвитком і створенням екологічно чистих технологій в окремих секторах економіки;

– нових стратегій розвитку, які повинні забезпечити взаємозв'язок між цілями соціальної сфери економіки та екологічною безпекою.

Ще одна особливість природних активів пов'язана з проблемою власності, а саме визначенням їх правового статусу щодо того, хто є одержувачем і розпорядником доходів від їх використання, а також може їх привласнювати.

Обмеженість природних ресурсів по місцю розташування, якісному складу, вичерпності та відновлюваності має визначати форму власності на них та формування системи платежів за їх використання. Природні ресурси альтернативні по своєму використанню, оскільки розміщені на одній території (землі) і можуть використовуватися в промислових, будівельних, транспортних та інших цілях.

В даній ситуації тільки держава, як виразник загальнонародної власності, визначає напрями використання природних ресурсів між різними секторами економіки та шляхи стимулювання розвитку тієї чи іншої сфери.

Серед основних функцій управління державною та недержавною формами власності слід назвати:

– управління присвоєнням природних ресурсів недержавної форми власності в процесах їх використання та обміну між суб'єктами господарської діяльності на договірній основі;

– управління використанням отриманого доходу від експлуатації природних ресурсів із метою поліпшення економіко-екологічних параметрів природних об'єктів, задоволення соціо-економіко-екологічних потреб суспільства;

– регулювання конфліктів між соціо-економіко-екологічними інтересами суспільства та інтересами недержавного суб'єкта власності.

Під соціо-економіко-екологічним конфліктом щодо власності на природні поліфункціональні ресурси слід розуміти суперечливість, антагонізм інтересів суб'єктів правових, соціальних, екологічних та економічних відносин з приводу привласнення природних ресурсів, який виникає через екосистемну єдність природних ресурсів, як об'єктів власності, їх обмеженість та альтернативність у використанні.

В цілому конфлікт інтересів стосується:

– соціально-економічних відносин щодо забезпечення вільного доступу кожного члену суспільства до природних ресурсів;

– економічних відносин щодо територіального розподілу природних ресурсів та доходів між їх користувачами;

– економіко-екологічних відносин щодо якісного та кількісного стану природних ресурсів, їх забруднення, виснаження, порушення природних ландшафтів та екосистем в процесі користування та розпорядження ними різними суб'єктами власності.

Екологічні конфлікти – це конфлікти, що виникають між різними агентами з приводу використання природних ресурсів (природно-ресурсні конфлікти) та умов навколишнього природного середовища, – можна розглядати, по-перше, з біологічного погляду (конфлікти між живими організмами та середовищем їх існування), по-друге, – з погляду соціального (конфлікти між людьми, групами людей та навколишнім до них природним середовищем). У цьому дослідженні розглядаються соціальні екологічні конфлікти; конкретніше – економічні та організаційні аспекти даних конфліктів у взаємозв'язку з управлінням природними активами [22].

З теоретичного погляду соціальний конфлікт як один із видів соціальних відносин, що пронизує економічну, політичну, екологічну та інші сфери людської діяльності, – розкривається при співвіднесенні його з поняттями «співробітництво» та «згода» («консенсус»), без яких неможливий

«соціальний порядок» [23]. При цьому існує два основні підходи до визначення ролі соціальних конфліктів у житті суспільства: по-перше, в ідеологізованих інтерпретаціях соціальних відносин конфлікт є небажаним «моментом» соціальної практики. І тому він має бути усунений будь-якими засобами, що призведе до гармонізації соціальних відносин – ідеального стану життя без боротьби.

По-друге, в реалістичних інтерпретаціях конфлікт є перманентним компонентом суспільного життя, включеним в структуру співробітництва. Іншими словами, соціальні конфлікти та, зокрема, конфлікти екологічні об'єктивно існують у житті суспільства; їх не можна та не завжди потрібно повністю усувати, проте існує необхідність управління екологічними конфліктами в разі: загрози збільшення масштабу конфлікту до розмірів кризи, війни чи колапсу; розгортання антагоністичних дій між конфліктуєчими сторонами; необхідності оптимізації взаємовідносин в рамках конфлікту, якщо відповідні управлінські заходи будуть економічно обґрунтованими.

В структурі механізму управління екологічними конфліктами поряд із такими методами як «втеча» від конфлікту, компроміс, ведення переговорів, судовий розгляд, зокрема, арбітраж тощо слід також збільшити діапазон застосування консенсусу як оптимізаційного методу прийняття управлінських рішень. *Екологічний консенсус* – метод досягнення єдиної згоди, одноголосного прийняття рішень усіма сторонами екологічного конфлікту, максимально наближений до принципу Парето-оптимальності (консенсуальне рішення має бути усвідомлене зацікавленими сторонами та реально відображати їх екологічні інтереси) (рис. 5).

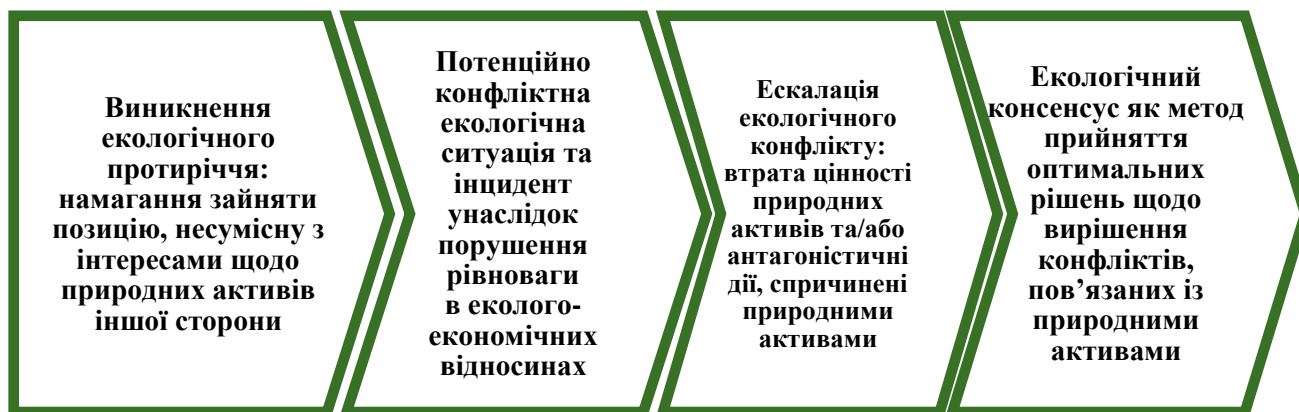

Рис. 5. Етапи вирішення екологічного конфлікту, пов'язаного з природними активами
Джерело: Розроблено авторами

Специфіка консенсусного прийняття рішень полягає в таких аспектах [24; 25]:

– цілі консенсусу: пошук згоди між конфліктуєчими сторонами; прагнення сумісності при здійсненні внеску в загальну пропозицію та проєкції її в рішення, що максимально відповідає інтересам усіх учасників конфліктної ситуації; досягнення співпраці між учасниками в напрямку оптимального рішення для всіх учасників конфлікту та окремо кожного з них; установлення егалітарності, тобто всі учасники в рівній мірі мають можливість представляти свої пропозиції; прагнення інклюзивності: якомога більше число стейкхолдерів слід залучати до консенсусного процесу прийняття рішень; розвиток партисипативності, тобто в процесі досягнення консенсусу слід активно залучати всіх учасників, які приймають рішення;

– консенсусне рішення є певною альтернативою таким традиційним управлінським рішенням як схвалення пропозиції більшістю голосів чи рішення “зверху – вниз”, на користь якої говорять такі переваги як: по-перше, залучення до процесу прийняття рішення всіх зацікавлених сторін, що надає більше можливостей для вирішення всіх потенційних проблем; по-друге, ефективна реалізація рішення: через урахування та, відповідно повагу до всіх зацікавлених сторін готується підґрунтя для більш тісної співпраці в реалізації консенсусного рішення; по-третє, позитивні групові відносини: співробітництво та сприятлива атмосфера в групі сприяє більшій згуртованості та розвитку міжособистісних взаємозв'язків у напрямку розв'язання конфлікту.

Мало дослідженим у сфері розв'язання екологічних конфліктів є парадокс Абіліна [26], сутність якого полягає в можливості прийняття хибного колегіального рішення: група людей, задля того, щоб «не розгойдувати човен» приймає рішення, що суперечить індивідуальним інтересам

кожного з них. Із соціологічного погляду основною причиною даного парадоксу є те, що людина діє не у розріз вчинкам групи, до якої вона належить. У сенсі підриву ефективності прийняття управлінських рішень доповненням до вище згаданого парадоксу є так званий «ефект хибного консенсусу» [27]. Даний ефект полягає в тому, що люди часто вбачають у думках інших схожість із власними думками, проте на практиці при розв'язанні конфліктів, зокрема, екологічних ситуація є протилежною: «скільки людей – стільки думок».

Процес прийняття рішень у сфері еколого-економічної діяльності зацікавленими сторонами ґрунтується на врахуванні низки різномірних чинників. Насамперед, важливим є точне відображення цінності природних ресурсів, а також екосистемних послуг, яке ускладнюється готовністю до ризику, яка, в свою чергу, є динамічною характеристикою, що змінюється в залежності від сприйманої суспільством і окремими стейкхолдерами цінності природних ресурсів [28; 29]:

- занадто витратний захист довкілля буде непосильним тягарем для суспільства (можливий консенсус);
- окремі стейкхолдери по-різному бачать ризик і тягар для суспільства (відсутній консенсус);
- недостатній захист довкілля спричинить неприйнятний екологічний ризик суспільства (можливий консенсус).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Концепція державного управління природними активами – це логічне продовження ідей та напрямків економіки природокористування та «зеленої» економіки як наукового погляду на розвиток суспільства: не тільки забезпечення добробуту людини без створення дефіциту ресурсів, а й створення таких правил гри та стимулів, які б підштовхували суб'єктів господарювання, територіальні та муніципальні органи влади та населення шукати нові способи більш ефективного використання природних активів, у тому числі шляхом надання ширшого спектру екосистемних послуг, а також збільшення активної частини в структурі природного капіталу.

За результатами аналізу, проведеного Глобальною комісією економіки та клімату [30] в глобальному масштабі в 2017 році стихійні лиха, спричинені кліматичними чинниками, призвели до збитків близько 320 млрд дол. США. Водночас перехід до сталого розвитку на основі низького рівня викидів вуглецю може забезпечити пряму економічну вигоду в обсязі 26 трлн дол. США до 2030 року порівняно з традиційним шляхом розвитку.

Можна констатувати, що наразі з'явилася унікальна історична можливість закласти фундамент для державного управління, яке дозволить значно ефективніше використовувати природний капітал уже в найближчому майбутньому в масштабах країни та її регіонів. Можливості активізації цього процесу криються в екологізації політичних рішень, трансформації законодавчо-нормативного підґрунтя на користь стимулювання динамічних процесів природокористування та ресурсозбереження, впровадження більш чистих «зелених» технологій, а також в налагодженні потенційної партнерської взаємодії України з західними країнами стосовно використання природних активів у поєднанні з концепцією низьковуглецевої економіки.

Природні активи як об'єкт управління активізують питання забезпечення формування національного багатства з урахуванням тенденцій світового прогресу та фаз промислової революції, а також конфліктних і кризових природного-ресурсних питань, які обговорюються в рамках міжнародних подій, які все більше організуються довкола проблеми зміни клімату та його наслідків. Розгляд природних ресурсів у формі активів є найбільш реалістичним підходом в умовах жорсткої міжнародної конкуренції та багатофакторного впливу на формування механізмів державного управління в сфері природокористування. В основі цих механізмів покладено принципи, основними з яких є цілеорієнтованість у відповідності з концепцією сталого розвитку, партнерська взаємодія та консолідація зусиль, а також забезпечення ефективності адміністративного апарату.

Специфіка екологічних конфліктів полягає в необхідності врахування інтересів третіх осіб рівноправно по відношенню до економічних суб'єктів, дії яких, як правило, й спричиняють цей вид конфліктів. При такій постановці завдання, у випадку коли будь-який зі стейкхолдерів може в повній мірі відстоювати свої інтереси, оптимум вирішення екологічного конфлікту за своєю сутністю збігається з оптимумом Парето. В свою чергу, при виборі методу розв'язання екологічного конфлікту принципу парето-оптимальності відповідає метод консенсусу. Тобто, не зважаючи на той факт, що консенсусні рішення можуть потребувати значного часу, що в разі невдачі призведе до затягування, а то й навіть розгортання екологічного конфлікту, саме консенсус є одним із найбільш оптимальних методів вирішення конфліктних ситуацій в економіко-екологічній сфері діяльності.

У подальших розробках поряд із проведенням досліджень на національному рівні необхідно також врахувати глобальні тенденції, моделі та сценарії управління природними активами з метою інтеграції національних стратегій природокористування в глобальному контексті, в першу чергу, взаємодію в рамках екологізації міжнародної торгівлі, «зеленого» інвестування, трансферу екологічно орієнтованих технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brown, E. D., Williams, B. K. (2015). Resilience and resource management. *Environmental Management*, 56(6), 1416-1427. <https://doi.org/10.1007/s00267-015-0582-1>
2. Kuttumuri, R. (2018). Sustaining natural resources in a changing environment: evidence, policy and impact. *Contemporary Social Science*, 13(1), 1-16. <https://doi.org/10.1080/21582041.2017.1418903>
3. Ratner, B. D., Meinzen-Dick, R., Hellin, J., Mapedza, E., Unruh, J., Veening, W., ... Bruch, C. (2017). Addressing conflict through collective action in natural resource management. *International Journal of the Commons*, 11(2), 877-906. <http://doi.org/10.18352/ijc.768>
4. Mikati, M. (2018). For a dialectics of nature and need: unity, separation, and alienation. *Capitalism Nature Socialism*, 31(1), 34-51. <https://doi.org/10.1080/10455752.2018.1542537>
5. Motesharrei, S., Rivas, J., Kalnay, E. (2014). Human and nature dynamics (HANDY): Modeling inequality and use of resources in the collapse or sustainability of societies. *Ecological Economics*, 101, 90-102. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.02.014>
6. Петрушенко М. М. Необхідність та особливості застосування теорії ігор при моделюванні природно-ресурсних конфліктів / М. М. Петрушенко // *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. – 2011. – № 3. – С. 42-48.
7. Петрушенко М.М. Прогнозування та регулювання розвитку національної економіки: соціоприродні й економічні протиріччя : монографія / М.М. Петрушенко. – Суми : Університетська книга, 2013. – 336 с.
8. Шевченко Г. М. Прогнозування розвитку рекреації в Україні : соціально-економічний еквілібріум : монографія / Г. М. Шевченко. – Суми : Університетська книга, 2017. – 336 с.
9. Petrushenko M. M. Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example of waste management / M. M. Petrushenko, H. M. Shevchenko // *Economic Innovations*. – 2018. – 3(68). – С. 165-175.
10. Petrushenko M. Game-theoretic model of investment in inclusive wellness and recreation by regions in Ukraine / M. Petrushenko, H. Shevchenko, B. Burkynskiy, N. Khumarova // *Investment Management and Financial Innovations*. – 2019. – Vol. 16. – Issue 4. – pp. 382-394. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.32](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.32)
11. Prokopenko O. V. Peculiarities of the natural resources economic estimation under the transformational conditions / O. V. Prokopenko, V. M. Kysly, H. M. Shevchenko // *Economic Annals-XXI*. – 2014. – № 7-8 (1). – pp. 40-43.
12. Petrushenko M.M. Environmental-economic conflict: conceptual complexity and management issues [Online] / M.M. Petrushenko, L.S. Voroshylo // *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*. – 2015. – № 3. – Available at: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_3/2015_3_13.pdf.
13. Global Wealth Databook 2018. (2018). Research Institute. Zurich: Credit Suisse AG. Retrieved from <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>
14. Новости ООН. (6 ноября 2018). Донбас на пороге экологической катастрофы. – Режим доступа: <https://news.un.org/ru/story/2018/11/1342192>
15. Дзеркало тижня. Україна. (14 серпня 2019). У Держгеокадастрі оцінили вартість легалізації видобутку бурштину. – Режим доступу: https://dt.ua/UKRAINE/u-derzhgeonadrah-ocinili-vartist-legalizaciyi-vidobutku-burshtinu-320516_.html
16. Zylman, B. (2017). *Industry 4.0 and Beyond to 6.0*. Retrieved from <https://www.bzylman.com/single-post/2016/05/08/Your-daily-dose-of-design>
17. The World Resources Institute. (2013). Aqueduct water risk atlas. Retrieved from <https://www.wri.org/resources/maps/aqueduct-water-risk-atlas>
18. UN Climate Action Summit. (2019, September 21-23). Retrieved from <https://www.un.org/en/climatechange/index.shtml>
19. Detter, D., Foelster, S. (2015). *The public wealth of nations*. London: Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9781137519863>

20. UNEP. (2019a). About green economy. Retrieved from <https://www.unenvironment.org/explore-topics/green-economy/about-green-economy>
21. UNEP. (2019b). *Global Environment Outlook GEO-6. Healthy planet, healthy people* In: P. Ekins, J. Gupta, P. Boileau (Eds.). Retrieved from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/27539/GEO6_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
22. Петрушенко М. М. Організаційно-економічний механізм екологічного консенсусу / М. М. Петрушенко // *Економіка Криму*. – 2012. – № 3 (40). – С. 128-133.
23. Новая философская энциклопедия: [в 4-х т.]. Предс. научно-ред. совета Степин В.С. – Москва: Мысль, 2001. – Т.2. – 634 с.
24. Hartnett, T. (2011). *Consensus-Oriented Decision Making : the CODM model for facilitating groups to agreement*. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.
25. Sandelin, R. (n.d.) Consensus Basics, Ingredients of successful consensus process. *Northwest Intentional Communities Association guide to consensus*. Retrieved from the archive: <https://web.archive.org/web/20080203051458/http://www.ic.org/nica/Process/Consensusbasics.htm#Ingredients>
26. Harvey, J.B. (1974). The Abilene paradox: The management of agreement. *Organizational dynamics*, 3(1), 63–80.
27. PsychologyCampus. (n.d.). *False Consensus & False Uniqueness*. Retrieved November 17, 2019, from <http://www.psychologycampus.com/social-psychology/false-consensus.html>
28. Belzer, R. (2001). Using economic principles for ecological risk management. In: R. G. Stahl, R. Bachman, A. L. Barton, J. R. Clark, P. L. deFur, S. J. Ells, C. A. Pittinger, M. W. Slimak, R. S. Wentzel (Eds.), *Risk management: ecological risk-based decision making* (p 75–90). Pensacola, FL: SETAC Press.
29. Stahl, R. G., Kapustka, L. A., Munns Jr., W. R., Bruins, R. J. F. (2008). *Valuation of ecological resources : Integration of ecology and socioeconomics in environmental decision making*. London: Taylor&Francis.
30. The Global Commission on the Economy and Climate (2018). The New Climate Economy: Report Summary. Retrieved from <https://newclimateeconomy.report/2018/executive-summary/>

REFERENCES

1. Brown, E. D., Williams, B. K. (2015). Resilience and resource management. *Environmental Management*, 56(6), 1416-1427. <https://doi.org/10.1007/s00267-015-0582-1>
2. Kuttumuri, R. (2018). Sustaining natural resources in a changing environment: evidence, policy and impact. *Contemporary Social Science*, 13(1), 1-16. <https://doi.org/10.1080/21582041.2017.1418903>
3. Ratner, B. D., Meinzen-Dick, R., Hellin, J., Mapedza, E., Unruh, J., Veening, W., ... Bruch, C. (2017). Addressing conflict through collective action in natural resource management. *International Journal of the Commons*, 11(2), 877-906. <http://doi.org/10.18352/ijc.768>
4. Mikati, M. (2018). For a dialectics of nature and need: unity, separation, and alienation. *Capitalism Nature Socialism*, 31(1), 34-51. <https://doi.org/10.1080/10455752.2018.1542537>
5. Motesharrei, S, Rivas, J., Kalnay, E. (2014). Human and nature dynamics (HANDY): Modeling inequality and use of resources in the collapse or sustainability of societies. *Ecological Economics*, 101, 90-102. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.02.014>
6. Petrushenko, M. M. (2011). Neobkhidnist i osoblyvosti zastosuvannya teorii ihor pry modelyuvanni pryrodno-resursnykh konfliktiv [Necessity and features of application of game theory in modeling of natural-resource conflicts]. *Vistnyk SumDU. Serija "Ekonomika"*, 3, 42-48 [in Ukrainian].
7. Petrushenko, M. M. (2013). Prognozuvannja ta reguljuvannja rozvytku nacional'noji ekonomiki: sociopryrodni jy ekonomichni protyrichchja: monografija [Forecasting and regulation of the national economy development: socionatural and economical contradictions]. Sumy : VTD «Universytetska knyha» [in Ukrainian].
8. Shevchenko H. M. (2017). Prognozuvannja rozvytku rekreacii v Ukraine: socioal'no-ekonomichnyjy ejkvilibrium: monografija [Forecasting of recreation development in Ukraine: socioeconomic equilibrium: monograph]. Sumy : VTD «Universytetska knyha» [in Ukrainian].
9. Petrushenko M. M., Shevchenko H. M. (2018). Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example of waste management. *Economic Innovations*, 3(68). 165-175.

10. Petrushenko M., Shevchenko H., Burkynskiy B., Khumarova N. (2019). Game-theoretic model of investment in inclusive wellness and recreation by regions in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(4.). 382-394. [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(4\).2019.32](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.32)
11. Prokopenko O. V., Kysly V. M., Shevchenko H. M. (2014). Peculiarities of the natural resources economic estimation under the transformational conditions. *Economic Annals-XXI*, 7–8 (1). 40–43.
12. Petrushenko, M. M. (2015). Environmental-economic conflict: conceptual complexity and management issues. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal*, 3. Available: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download/2015_3/2015_3_13.pdf.
13. Global Wealth Databook 2018. (2018). Research Institute. Zurich: Credit Suisse AG. Retrieved from <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>
14. United Nations News. (2018, November 6). Donbass – na poroge ekologicheskoy katastrofy [Donbass – on the verge of environmental disaster]. Retrieved from <https://news.un.org/ru/story/2018/11/1342192>
15. U Derzhheonadrakh otsynly vartist lehalizatsiy vydobutku burshtynu [In the State Geogaders the cost of legalization of amber production was estimated]. (2019, August 14). *ZN,UA*. Retrieved from https://dt.ua/UKRAINE/u-derzhgeonadrah-ocinili-vartist-legalizatsiyi-vidobutku-burshtynu-320516_.html [in Ukrainian].
16. Zylman, B. (2017). *Industry 4.0 and Beyond to 6.0*. Retrieved from <https://www.bzylman.com/single-post/2016/05/08/Your-daily-dose-of-design>
17. The World Resources Institute. (2013). Aqueduct water risk atlas. Retrieved from <https://www.wri.org/resources/maps/aqueduct-water-risk-atlas>
18. UN Climate Action Summit. (2019, September 21-23). Retrieved from <https://www.un.org/en/climatechange/index.shtml>
19. Detter, D., Foelster, S. (2015). *The public wealth of nations*. London: Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9781137519863>
20. UNEP. (2019a). About green economy. Retrieved from <https://www.unenvironment.org/explore-topics/green-economy/about-green-economy>
21. UNEP. (2019b). *Global Environment Outlook GEO-6. Healthy planet, healthy people*In: P. Ekins, J. Gupta, P. Boileau (Eds.). Retrieved from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/27539/GEO6_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y
22. Petrushenko, M. M. (2012). Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm ekolohichnoho konsensusu [Organizational and economic mechanism of ecological consensus]. *Ekonomika Krymu*, 3(40), 128-133 [in Ukrainian].
23. Stepin, V. S. (Ed.). (2001). *Novaya filosofskaya entsiklopedia [New Philosophy Encyclopedia]* (Vol. 2, p. 634). Moscow: Mysl' [in Russian].
24. Hartnett, T. (2011). *Consensus-Oriented Decision Making : the CODM model for facilitating groups to agreement*. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.
25. Sandelin, R. (n.d.) Consensus Basics, Ingredients of successful consensus process process. *Northwest Intentional Communities Association guide to consensus*. Retrieved from the archive: <https://web.archive.org/web/20080203051458/http://www.ic.org/nica/Process/Consensusbasics.htm#Ingredients>
26. Harvey, J.B. (1974). The Abilene paradox: The management of agreement. *Organizational dynamics*, 3(1), 63–80.
27. PsychologyCampus. (n.d.). *False Consensus & False Uniqueness*. Retrieved November 17, 2019, from <http://www.psychologycampus.com/social-psychology/false-consensus.html>
28. Belzer, R. (2001). Using economic principles for ecological risk management. In: R. G. Stahl, R. Bachman, A. L. Barton, J. R. Clark, P. L. deFur, S. J. Ells, C. A. Pittinger, M. W. Slimak, R. S. Wentzel (Eds.), *Risk management: ecological risk-based decision making* (p 75–90). Pensacola, FL: SETAC Press.
29. Stahl, R. G., Kapustka, L. A., Munns Jr., W. R., Bruins, R. J. F. (2008). *Valuation of ecological resources: Integration of ecology and socioeconomics in environmental decision making*. London: Taylor&Francis.
30. The Global Commission on the Economy and Climate (2018). The New Climate Economy: Report Summary. Retrieved from <https://newclimateeconomy.report/2018/executive-summary/>